GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul I. Luna Decembrie Nr. 7

Cum s'a primit avertismentul Regelui.

De **Dr. Elemér Jakabffy.**

Două zile mai târziu, după ce Regele în gara Aradului a dispus să se procedeze înțelegător față de minorități și mai ales în chestiile școlare să se arete o atitudine conciliantă față de ei, în ziarul *Viitorul*, organul partidului guvernamental, a apărut un articol foarte „înțelegător".

Din acest articol cităm următoarele:

„Ungaria polietnică și-a desvoltat instituțiunile sale culturale prin biserică. Stat cu caracter medieval și religios, Ungaria n'a putut și n'a voit să se emancipeze de sub influența bisericii.

Aceasta a servit ca isvorul de căpetenie pentru creiarea instituțiunilor sale culturale și școlare și mai ales prin biserică a căutat Ungaria să-și înfăptuiască idealul său utopic de stat național unitar.

Ideea de școală de stat este o idee relativ nouă și ea n'a fost pusă în aplicare decât numai acolo unde biserica, de o altă confesiune decât cea a ungurilor, nu putea să se pună în slujba maghiarizărei.

Școale de stat erau, deci, puține în Ardealul desrobit și deci puține au și trecut în puterea statului român. Școalele confesionale, însă, foarte numeroase și susținute sub fostul regim în mare parte din visteria statului, au continuat ca școli confesionale ale bisericilor.

Tratatele de pace — în afară de autonomia școlară și bisericească prevăzută numai pentru saşi și șecui, — nu

amintesc nicăeri de şcoalele confesionale. Ele asigură libertatea învăţământului în limba maternă numai în şcoalele primare ale minorităţilor, dar fără să excludă putinţa statului de a introduce limba sa în aceste şcoale. Cât priveşte învăţământul secundar şi superior, tratatele nu au prevăzut nici o obligaţiune pentru stat.

Ce a făcut consiliul dirigent?

El a găsit cu cale să nu oblige minorităţile să introducă limba statului în învăţământul lor primar, pornind dela ideia greşită, că minorităţile simţind necesitatea de a învăţa limba statului, o vor introduce dela sine în programele lor; iar în ceeace priveşte învăţământul secundar, le-a lăsat să deschidă atâtea şcoli că şi-au dublat numărul celor, cari funcţionai înainte de război. Ba au lăsat să se deschidă chiar şcoli superioare pentru pregătirea profesorilor, pentru şcoalele normale şi medii.

O adevărată crimă de stat.

Se înţelege că aceste măsuri ar fi ideale în state ideale. Dar, în state în cari minorităţile, în loc să se inspire dela interesele lor bine pricepute se inspiră dela interesele altor state, dispoziţiunile luate de fostul consiliu dirigent sunt adevărate crime. Căci este desigur o crimă să laşi minorităţile să deschidă noui şcoale confesionale acolo, unde tu ca stat ai deschis şcoli pentru aceste minorităţi.

Este desigur o crimă să laşi minorităţile să deschidă atâtea licee şi şcoli secundare, câte vor, cu drepturi de publicitate, peniru ca în urmă să arunce în societate ătâtea elemente nepregătite, cu diplome liberate în numele statului, elemente cari să poate mări la un moment dat confuzia şi dezordinea.

Şi este desigur o crimă să laşi pregătirea corpului didactic pe mâna acelora cari au tot interesul să asculte, la un moment dat, de inspiraţiunile ce vin dela Budapesta.

Şi, în sfârşit, este o crimă împotriva statului român ca şi sub stăpânirea românească să se mai continue cu maghiarizarea."

Fiecare frază din acest articol merită să ne ocupăm de ea. Să luăm pe rând o parte din ele:

„Ungaria polietnică şi-a desvoltat instituţiunile sale culturale prin biserică. Stat cu caracter medieval şi religios, Ungaria n'a putut şi n'a voit să se emancipeze de sub influenţa bisericii."

Partea intâie a acestei idei e absolut corectă. În Ungaria de fapt bisericile au desvoltat instituţiile culturale. Dar în ce stat al Europei era altfel?

Incât pentru partea a doua a acestei idei, şi anume, că „Ungaria n'a putut şi n'a voit să se emancipeze de sub influenţa bisericei" — aceasta o găsim totuşi de o afirmaţie îndrăzneată. Dacă autorul articolului cunoaşte legile politico-bisericeşti dela sfârşitul secolului trecut, numai cu rea voinţa ar poate afirma aşa ceva. Ungaria încă la sfârşitul secolului trecut s'a declarat de aconfesională şi nicăiri în lume nu era între confesiuni o libertate mai desăvârşită, decât chiar în Ungaria.

Dacă comparăm legea maghiară art. 43 din 1895 cu articolul 22 din constituţia nouă a României, indiscutabil trebue să constatăm, că chiar România e aceea, care n'a putut şi nu a voit să se emancipeze de sub influenţa bisericii.

Toate acestea le-am anticipat numai pentru a desminţi afirmaţiunea absurdă, *că Ungaria idealul utopic de stat naţional unitar a căutat să-l înfăptuiască prin biserici şi de aceea a admis şcoala confesională.*

Autorul articolului prin aceasta afirmaţiune absurdă vrea să dovedească dreptul guvernului român de a ataca acum învăţământul confesional.

La 1912 în Ungaria pentru o populaţie română de trei milioane se aveau 1295 şcoli gr. catolice şi 1695 gr. orientale, în total deci 2990 şcoli primare confesionale cu limba de propunere română. Dacă comparăm acest număr cu numărul românilor de aici, ajungem la rezultatul, că tot la 1005 suflete români era câte o şcoală confesională cu limba de propunere română.

În România veche, conform recenzământului din 1910, erau 4695 şcoli primare rurale şi 378 urbane, ceeace comparându-se cu numărul populaţiei de atunci (6,777.000), reiese, că la 1335 suflete era o şcoală primară. Deci, dacă pe seama copiilor români din vechea Ungarie nici n'ar fi fost şcoli comunale cu limba de propunere română, — dar natural, erau — chiar şi atunci era acolo posibilitatea însuşirii culturei în şcolile confesionale române mai mare, decât în vechiul Regat.

Oare crede cineva, că statul maghiar pentru aceea a lăsat

şcolile confesionale gr. orientale române, fiindcă dela aceste aştepta „înfăptuirea idealului său utopistic de stat naţional unitar?“ Aşa credem, om cu minte limpede numai negativ poate răspunde la aceasta.

La 1868 în Ungaria erau 2500 şcoli, în cari limba de propunere era cea română. După acest an au început guvernele maghiare a crea şcoli de stat. Nimic nu e mai caracteristic pentru activitatea guvernelor maghiare, decât tabloul, care arată raportul numeric dela 1888 al şcolilor de stat şi confesionale, în raportul oficial al Ministerului. Il reproducem, să vorbească cifrele:

	La 1869:		La 1888:	
Şcoli de stat	00	00%	786	4·73%
„ comunale	479	3·47%	1910	11·49%
„ rom. cat.	5217	37·81%	5377	32·35%
„ gr. cat.	2058	14·91%	2164	13·02%
„ gr. orient.	1604	11·62%	1785	10·74%
„ reform.	2450	17·76%	2365	14·23%
„ luterane	1397	10·12%	1430	8·63%
„ unitare	103	0·75%	45	0·02%
„ mozaice	490	3·55%	551	3·32%
„ particulare	00	00%	173	1·04%
„ societare	00	00%	36	0·22%
Total:	13798 şcoli		16622 şcoli.	

Din aceste cifre putem vedea, că pe când la 1869 şcolile confesionale rom. cat. făceau 37·81%, iar cele reformate 17·76% din numărul total al şcolilor, la 1888 şcolile rom. cat. dau abia 32·35%, iar cele reformate 14·23%, din totalitatea şcolilor, deci aceste două confesiuni au perdut în decurs de 20 ani relativ 9%, până ce şcolile gr. cat. şi gr. orient, în cari limba de propunere era cea română, sârbă şi rusă, in acest timp au perdut relativ numai 2·77%.

Crede oare cineva cu minte sănătoasă, că guvernele maghiare au vroit să înfăptuiască „idealul utopistic de stat naţional unitar“ prin aceea, că au micşorat numărul şcolilor rom. cat. şi reformate, deci celor cu limba de propunere maghiară relativ mai mult, ca al celor cu limba de propunere română, sârbă şi rusă?

Dar prin acest tablou am dovedit şi falşitatea acelei afir-

maţiuni, că şcoli de stat s'au creiat numai acolo, unde biserica nu era ungurească. La aceasta mai putem servi cu câteva date.

Din fosta Ungaria judeţele locuite mai mult de români erau: Făgăraş, Alba-inferioară, Huniedoara, Solnoc-Dobâca şi Caraş-Severin. Populaţia intreagă a acestor cinci judeţe era la 1910—1,375.000 suflete.

În judeţul Făgăraş au funcţionat 13, în Alba-inferioara 51, în Hunedoara 77, în Solnoc-Dobâca 74 şi în Caraş-Severin 81 şcoli primare cotidiane de stat, deci total 296 şcoli, ajungând o şcoală la 4645 suflete. Judeţele locuite mai mult de unguri erau: Jászkunszolnok, Csongrad, Heves, Szabolcs şi Győr. Populaţia acestor judeţe la 1910 era 1,201.000 suflete. În judeţul Jászkunszolnok erau 87, în Csongrad 87, în Heves 29, în Szabolcs 11, în Győr 7 şcoli primare cotidiane de stat, deci în total 221 şcoli, ajungând o şcoală la 5001 suflete.

Cum se poate deci afirma cu bunăcredinţă, că şcolile de stat s'au pus în funcţiune numai acolo, unde biserica nu era de o confesiune maghiară şi astfel nu s'a putut aşeza în serviciul maghiarizării?

In aceea are drept scriitorul articolului, că vechile guverne maghiare, dacă nici nu au susţinut, dar au ajutat materialiceste foarte mult şcolile confesionale. În anul şcolar 1912—13 au primit 4494 şcoli primare cotidiane rom. catolice 5,964.281 coroane ajutor, deci de şcoală câte 1327 coroane, 1720 şcoli primare reformate 2,226.339 coroane, câte o şcoală în general deci 1294 coroane, dar totatunci au primit 1427 şcoli gr. catolice 1,297.709 coroane, în general de şcoală 910 coroane şi 536 şcoli gr. orientale, în total 418.592 coroane, deci de şcoală 781 coroane.

Prin aceste date am dovedit, că scriitorul articolului din *Viitorul* sau nu cunoaşte de loc trecutul, sau că îl prezintă cu reavoinţă.

Statul maghiar nu pentru aceea a admis funcţionarea şcolilor confesionale, pentrucă dela aceste a aşteptat înfăptuirea idealului său naţional unitar, ci pentrucă deoparte a ştiut ce valoare morală reprezintă pentru stat educaţia religioasă-morală, pe de altă parte a respectat drepturile omeneşti, cari pretind, că orişicare om să-şi crească copilul, acolo unde o doreşte şi aşa, cum o crede mai de bine.

Iar aceea este cu totul ridicol, ce afirmă autorul articolului, că „tratatele de pace — în afară de autonomia şcolară şi bise-

riceasca prevăzută numai pentru saşi şi secui, — nu amintesc nicăiri de şcoalele confesionale."

Chiar şi cel mai din urmă cetitor de gazete dela sate ştie, că conform articolului 9 din tratatul de pace încheiat la 9 Decembre 1919 intre Aliaţi şi România: „aparţinătorii unei minorităţi de religie şi limbă au dreptul de a infiinţa pe propria lor socoteală instituţiuni de caritate, religionare şi sociale, şcoli şi alte instituţiuni de educaţie, să-le dirigeze şi supraveghieze aceste, având dreptul de a se folosi în ele de limba lor şi a exercita liber religia lor."

Cel care nu ştie nici aceste, sau care le neagă — aşa credem — numai în *Viitorul* poate să scrie.

După aceste ne este indiferentă acuza grozavă ridicată de redactorul articolului în contra Consiliul Dirigent.

Este datoria Partidului Naţional-Român a se apara de ele.

Noi regretăm numai însă, că *în viaţa noastră publică se poate califica de adevărată crimă în contra Statului*, dacă un partid este dispus a respecta în măsură oareş-care promisiunea internaţională, de care Statul Român este legat nu numai de drept, dar şi moraliceşte şi întrebăm, cui s'a adresat avertismentul Regelui, dacă oficiosul dela guvern astfel cutează să scrie.

Efectul „Glasului Minorităţilor".

De **I. W.**

In vara acestui an am pornit *Glasul Minorităţilor*. L'am pornit spre a vorbi în limba română fiilor naţiunii majoritare, sperând, ca prin prezentarea cu inimă deschisă a plângerilor, suferinţelor, stăruinţelor şi speranţelor noastre vom alunga pe de o parte stafia când ridicolă, când tragico-periculoasă a iredentizmului, pe de altă parte am crezut, ca prin ascultarea reciprocă si prin schimbul părerilor vom putea aduce servicii preţioase apropierii, afirmativ dorite şi pe partea cealaltă, în mijlocul naţiunii majoritare.

Numărul intâiu a pornit cu un succes aproape ne mai pomenit. Pe întreaga linie au pocnit felicitări călduroase: *Viitorul* ne a primit cu un zimbet graţios, ne a bătut pe umeri d-l *Iorga*, marele profesor, ne-au salutat prietinos naţionaliştii şi averescanii

şi cu credinţa principiilor ne-a făcut cuvenitele urări de bine organul aristocraţiei intelectuale, luptătorul pentru democraţie şi pentru idealurile universale omeneşti: *Adevărul.*

N'avem nici un motiv să negăm: primirea aceasta pretinoasă ne-a mişcat profund in înţelesul cel mai adevărat şi nobil al cuvântului. Ne-am pus la muncă cu un optimizm roziu, făgăduind tare, ca nu vom deraia din calea sincerităţii nici când; vom lua notă foarte bucuros de cea mai mică bunavointă, vom primi mulţumitori cea mai neinsemnată prevenienţă — fiindcă undeva trebue să inceapă totuşi politica înţelegătoare şi intr-o zi scurtă nu putem pofti, să se ajungă toate — în schimb însă desvoltăm cu sinceritate clară punctul nostru de vedere cinstit şi arătăm absurdităţile.

Cât mai departe am ajuns însă pe calea aleasă de noi insişi, a trebuit tot mai mult să vedem, că — dece să o sucim ici-colo — am apreciat niţel prea exagerat primirea graţioasă. Presa majoritară deşi a promis, că va cumpăni cuvintele noastre, a crezut de sigur, că în limba română vom scrie numai dulceţuri, în cari nici chiar naţionalistul cel mai şovinist nu va găsi nimic de eliminat. Cu alte cuvînte, a ieşit la iveală, că pe malul celalalt adevărurile neplăcute nu numai că nu sunt dispuşi a-le cumpăni, dar nici a le asculta nu vor! Dar să observăm ordinea.

Numărul IV. al *Glasului Minorităţilor* a adus un articol foarte obiectiv din condeiul dlui dr. Iosif Horváth, care cu puterea adevărului a arătat asupra acuzei când dureroase, când plictisitoare, dar totdeauna nefondate a iredentizmului şi cu regret a constatat, că nici chiar talentele distinse, cum e de exemplu d-l Nicolae Iorga, nu sunt în stare să-şi invingă faţă de noi prejudiciile şi suspiciunea.

D-l Iorga n'a lăsat fără răspuns acest articol. O declaraţie ca asta — zicea — e foarte frumoasă înlăuntru, dar oare de ce nu le spunem ale noastre şi încolo Budapestei şi de ce nu luăm parte la opera grandioasă a consolidării ţării?

Am scris atunci, că d-l Iorga porneşte de sigur pe urma unor informatori falşi şi că nu cunoaşte de loc munca presei minoritare. Dacă ar cunoaşte-o, ar trebui să ştie, că organele de presă serioase ale maghiarimei din România accentuează mereu, că total independent de Budapesta, răzămându-ne excluziv pe puterea noastră proprie şi urmând interesele şi propusurile noastre avem să ne căutăm fericirea în patria nouă. Şi dacă nici azi nu

putem sta însă în rândul acelora, cari sunt destul de norocoşi să dispună de condiţiunile şi posibilităţile cerute la munca consolidării, aceasta îşi are motivul în calitatea noastră de cetăţeni de rangul al treia, apăsaţi fiind prin naţionalizarea rău înţeleasă, prin sistemul de impunere părtensitor, prin politica şcolară omoritoare a limbii noastre materne şi prin reforma agrară, care nimiceşte şi pe micii plugari maghiari şi e tendenţios executată.

La observaţiunea aceasta de câteva cuvinte de o scurtime aproape dramatică, în care am cuprins toate necăzurile, durerile, toate protestările disperate şi ţipetele de ajutor: s'a supărat *Viitorul*; a protestat în numele lui, în numele partidului liberal şi al intregului neam românesc, că noi venim cu astfel de „acuzaţiuni neîntemeiate". Că acest gest pocnitor nu l-am luat prea tragic, cauza e scrisoarea dlui deputat şi corifeu al partidului liberal, Leonte *Moldoveanu*, care foarte curtenitor ne a invitat, să documentăm afirmaţiunile noastre, promiţându-ne în mod foarte serios, că cu autoritatea sa întreagă va forţa vindecarea jicnirilor dovedite.

Ne-am pus la muncă, să dovedim. Şi am dovedit cu ardoare, cu însufleţire şi cu speranţă: am înşirat întâiu nedreptăţiile strigătoare ale reformei agrare, spre a lămuri în curând nedreptăţile aflate pe terenul impunerii. Atâtea argumente peremptorii am avut în contra reformei agrare, încât la acestea numai o înţelegere absolut binevoitoare şi voinţa de vindecare ar fi putut să fie răspunsul. Acest răspuns ni-sa şi promis şi noi l-am aşteptat cu credinţa naivă a unor visători. Acest răspuns — suntem nevoiţi să o constatăm cu toată durerea desiluziei amare — n'a fost dispus să ni-l dee nici un organ de presă română. Dovezile noastre erau atât de tari, încât peste aceste nu s'a putut ajunge la noi; dar fiindcă nici noi nu am putut scăpa de soartea lui Michael Kolhaas: pentru dreptatea noastră a trebuit să suferim pedeapsa meritată: *Viitorul* nu aminteşte nici un cuvânt despre magazinul de dovezi dat pe 13 pagini în răspunsul nostru adresat d-lui Leonte Moldovanu, în schimb însă se acaţă de noi pentru o neinsemnată revistă şi fără milă ne-a făcut horthyşti şi irredentişti, fiindcă am avut cutezanţa a reproduce câteva critici nefavorabile ale organului *Hungarian Review* din Oxford. Prin aceasta *Viitorul* a indrumat chestiunea în o direcţie admirabilă, a asmuţit în contra noastră ziarul *Patria*, care deşi e duşmanul înverşunat al liberarilor, dar e gata numai

decât de o cooperare prietinească, când poate să iasă în contra măghiarilor.

Patria ne face reproşuri, că colportăm minciuni. „Glasul Minorităţilor — Glasul neadevărălui“ — acesta e titlul articolului de fond din numărul din 13 Noembrie, în care ne prezintă, ca pe unii, ce retraşi în umbra binevoitoare a Lugojului, abuzăm de siguranţa presei române şi insultăm naţiunea majoritară. Natural se referă şi ea la revista din Oxford şi „ignorează“ părerea şi scrisul nostru. Ignorarea aceasta dirijabilă adună în o armonie surprinzător de clară toate organele de presă române, cari de altfel se sfădesc cu o violenţă aproape comică. Pe toată linia se „ignorează“ plângerile şi insistenţele noastre bine intenţionate, ajungem însă numai decât pe primul plan, chiar şi pe urma unei neînsemnate reviste, dacă atinge neplăcut dispoziţia sufletească.

Patria dealtfel aceea o ia în primul rând în nume de rău şi o califică de „atitudine necinstită,“ că n'am respins calomniile revistei engleze, cu cari a ponegrit chestia şcolară şi agrară a minorităţilor. Din aceasta se vede, că *Patria* a ignorat tot ce am publicat până acum în chestia şcolară, precum şi datele statistice ale numărului din chestie, altfel ar recunoaşte, că chiar respingerea aceasta, dorită cu o logică curioasă, ne-ar face să fim „glasul neadevărului.“ Ne poate ţinea *Patria* de nişte oameni de foarte reacredinţă, dacă nu presupune despre noi, că în numele sfintei dreptăţi violate, am sta pe partea guvernării de stat, dacă ar proceda înţelegător faţă de minorităţi.

E caracterisctic de altfel, că *Viitorul*, ori şi cât de bine îi cade insulta brutală a *Patriei*, totuşi se foloseşte de ocaziune — adecă o exploteză — spre a lovi una în naţionalişti şi în ziarul lor oficial. In numărul din 17 Noemvrie zice, că prigonirea aceasta a îndrăznelei politicianilor maghiari este o inconsecvenţă, fiindcă *Patria* a desmierdat până acum minorităţile, *Patria* i-a prezentat în faţa opiniei publice române drept jertfe şi în neadevărurile *Glasul*-ui se poate saluta triumful atitudinei *Patriei*.

In contra acesteia se cade să protestăm. Am avut ocaziune destulă, să dovedim preocupaţia *Patriei*, ba chiar reavoinţa ei faţă de minoritatea maghiară, şi ce e mai mult, în privinţa aceasta putem constata mereu o contrazicere flagrantă între declaraţiile conducătorilor naţionalişti şi între aiurările scrise ale organului lor oficial. Trebue deci să apărăm *Patria* contra *Viitorul*-ui: nici odată n'am aflat din partea ei lăsare la parte a

urei preocupate, care ne-ar fi putut încuraja până la un cuvânt sincer şi călduros faţă de ei. Sinceritatea şi căldura a fost şi este în noi, dar nu se ia act de ele numai pentru aceea, ca să ni se poată freca sub nas cu atât mai vârtos nenorocita recenzie de revistă.

Ori, marile organe de presă conducătoare înţeleg cel puţin să-şi mascheze gândirile lor cu o isteţime mai multă, sau mai puţină şi în mare parte numai între rânduri putem să înţelegem situaţia adevărată şi tristă. Dar *Times*-ii mititei din provincie, nu se precep la vorba meşteşugită îmbrobodată şi spun pe faţă, care e gândul lor *adevărat*. Astfel, de exemplu, dacă citim mica gazetă liberală din Lugoj, *Răsunetul* găsim, că noi bieţi ungurași suntem o massă de oameni dispreţuit şi compătimită, cari putem suplica, cere, declama şi înjura: cuvintele noastre nici dracul nu le ia serios. Aceasta aspră fituică de un ban numeşte *Glasul Minorităţilor*: „baba, care ciuleşte din vecini, care culege, adună datele, pe cari noi (românii) le folosim sau le scriem spre a le întoarce apoi în contra noastră". Suntem babe bătrâne, surde, urîte şi neputincioase, cari — dispărând măreaţa şi frumoseţa de odinioară — ocărim numai mereu la vecinii fericiţi.

Totuşi, nu putem fi aranjaţi atât de uşor! Nu putem fi despărţiţi de maghiarime prin acuza uzată, că noi nu reprezintăm opinia publică maghiară. Aceasta o dovedeşte desigur mai bine numărul ridicat al abonaţilor noştri şi entuziasmul solidar, prin care se recunoaşte munca noastră din partea fraţilor noştri maghiari. Natural în fine ar trebui să se deosebească odată munca şi părerea noastră individuală de vocile de presă străină, reproduse ici-colo şi s'ar cădе, să se ia act de tonul moderat al articolilor noştri, de intenţiunea paşnică, prin care căutăm înţelegerea şi atunci poate că s'ar încetăţeni dincolo, părerea, că prezentarea unei asemenea critici severe nu însemnează sentiment de irredentizm, nici mâncărime de a face neplăceri altuia ci varsă numai lumina peste disperaţia noastră, că cuvintele noastre nu se cumpănesc niciodată cu bunavoinţa şi cu simţul de răspundere, cu care se scrie. Căci totuşi astfel stă lucrul: poate că e o oglindă strâmbă revista din Oxford, dar este totuşi o oglindă şi arată cel puţin atât, că în ce culori se prezintă în apusul îndepărtat neglijarea chestiei minoritare la noi. Că nici o altă intenţiune nu ne-a călăuzit şi nu ne poate călăuzi la riscarea acestui *memento* serios şi că pentru reproducerea vocei de presă

străină nu putem fi ocupaţi de intenţiuni vătămătoare: o dovedeşte singur faptul, că am făcut revista revistei — în limba română.

Ne-ar părea foarte rău, dacă opinia publică română n'ar găsi de absolut natural, ca niciodată nu ne vom gândi la aceea, ca să cauzăm neplăceri prin părerile nefavorabile ale străinilor, dacă cuvintele noastre proprii vor fi ascultate după valoarea lor. Dar a ignora şi ridiculiza manifestaţiile noastre proprii şi a ne ataca pentru o voce de presă, venită din străinitatea îndepărtată: aceasta suntem nevoiţi a o cvalifica de o procedură nepretinoasă şi preocupată a cărei autori nu-i putem găsi competenţi să trimbiţeze acuze: „iloialităţii şi necinstei".

Memoriul maghiarilor din Banat către d-l Primministru.

Comitetul executiv din Timişoara al Partidului Maghiar de repeţite ori s'a folosit de ocaziune spre a cere rezolvirea dreaptă a chestiei şcolilor maghiare din Timişoara. Comitetul partidului cu ocazia vizitei regale a vroit să prezinte un memoriu Majestăţii Sale, această intenţiune a anunţat-o d-lui Prefect al judeţului, care cu plăcere a luat act de ea. Deoarece însă Regele cu ocaziunea aceasta n'a primit delegaţiuni speciale, comitetul a prezintat memoriul d-lui Primministru Ionel I. C. Brătianu. D-l Primministru desigur conform intenţiunilor Maj. Sale va satisface cererei ungurilor din Banat cu atât mai vârtos, că Regele la plecarea sa din gara Arad a lăsat următorul memento pe seama celor în drept: »*Procedaţi înţelegător faţă de minorităţi şi mai ales în chestia şcolară să aveţi o atitudine conciliantă faţă de ei*«. Cuvintele aceste de rămas bun ale Regelui constitue desigur cea mai importantă declaraţie din timpul vizitei regale în Banat.

De altfel memoriul comitetului executiv al secţiei Timişoara a Partidului Maghiar e următorul:

„Organizaţia judeţeană Timiş-Torontal a Partidului Maghiar din România se foloseşte de ocaziunea venirei Excelentei Voastre la Timişoara, spre a Vă saluta cu profundă stimă şi a arăta jicnirile celei mai noui ordonanţe şcolare, cari atacă în fond şcolile minoritare maghiare din Timişoara. Executarea

strictă a ordonanței poate că în nici un oraș n'a stânjănit atât de mult învățământul minoritar, ca tocmai în Timișoara, unde la drept vorbind nici nu mai este școală maghiară. Începând dela școlile primare până la cele secundare, noua ordonanță școlară a făcut imposibil învățământul maghiar.

Comitetul executiv din Timișoara s'a adresat în repetate rânduri d-lui Ministru al Cultelor, cerând executarea demnă și dreaptă a ordonanței, deoarece închiderea școlilor maghiare vatămă adânc dreptul asigurat în tratatele de pace ungurilor din Timișoara, în număr de peste 30,000 suflete. Pentru aceasta ne adresăm Excelenței Voastre, rugându-Vă să binevoiți a da ascultare rugărei cu deplină stimă, a 80,000 maghiari din Banat și Timișoara, ordonând revizuirea dispozițiunilor, cari au închis școlile maghiare din Timișoara. Dispozițiunile jicnitoare sunt următoarele:

Locuitorii orașului Timișoara au înființat încă în secolul trecut pe seama copiilor orașului grădini de copii, și au prevăzut aceste instituții cu conducătoare în număr corespunzător. Cele unsprezece conducătoare de grădini de copii — după terminarea cu succes a cursurilor române — până la sfârșitul anului școlar trecut au funcționat spre deplina mulțumire a superiorilor. În decursul verei inspectoratul școlar a desființat grădinile de copii maghiare, îngrijitoarele le-a transferat întâi în Vechiul Regat, mai târziu revenind asupra transferării, a repartizat 6 dintre ele la inspectorat, celelalte le-a pus în disponibilitate. Grădinile de copii de atunci nu mai funcționează, deși la intervenția d-lui Primar, 634 copii s'au înscris pentru cursul acestui an. Copii însă nici până în ziua de azi nu pot să frecventeze grădinile de copii. La intervenția d-lui Dr. Aurel Cosma, deputatul orașului, d-l Ministru al instrucțiunii publice a dispus, că conducătoarele de grădini de copii vor putea funcționa și mai departe la locurile lor de mai înainte, însă revizoratul școlar n'a executat dispoziținea. Astfel au rămas fără pâne 11 îngrijitoare de copii împreună cu familiile lor și au rămas fără educație 634 copii, cari considerând etatea lor, numai în limba maternă ar putea să însușească elementele de bază ale învățământului.

Ordonanța școlară mai nouă atinge grav cele două școli — singurele — maghiare din Timișoara: liceul Piariștilor și școala de sub conducerea călugărițelor Notre-Dame, în cari

pentru anul curent s'a interzis în clasa întâia propunerea în limba maghiară şi elevii de altă religie n'au voie să cerceteze aceste şcoli.

Liceul Piariştilor este singura şcoală secundară în Banat şi Timişoara, unde ar putea învăţa copii celor 80,000 maghiari din Banat. În urma explicării, mai bine zis executărei greşite a ordonanţei, acum n'a mai rămas pe seama ungurilor din Banat nici o şcoală secundară. Şi aceasta fiindcă ordonanţa spune, că: „numai în şcolile conduse de ordurile călugăreşti, cari în 1918 erau sub autoritatea episcopilor, se vor putea instrua copii în limba lor maternă". Dar liceul Piariştilor a stat totdeauna sub controlul episcopului de Ceanad şi stă şi astăzi, ceeace se vede din aceea, că episcopul trimitea comisari de control la examene. Această dispoziţie s'a aplicat şi la şcoala călugăriţelor Notre-Dame, astfel aceste instituţiuni trebuesc considerate de şcoli confesionale. Dar relativ la introducerea limbii române în şcolile confesionale sau în alte şcoli, cari nu sunt ale Statului, tratatul de pace nu prevede nimic. Nu discutăm necesitatea propunerii limbii române în interes de Stat. Dar a desfiinţa în fond cele două şcoli maghiare din Timişoara: liceul şi şcoala călugăriţelor — aşa credem — nu o doriţi nici Excelenţa Voastră.

Dar nu numai aceste două şcoli maghiare le desfiinţează noua ordonanţă şcolară, ci nici la celelalte şcoli, unde până acum erau secţii numite maghiare, în anul acesta nu s'au mai deschis clasele maghiare. Astfel în clasele V şi VI ale liceului real s'a desfiinţat secţia maghiară. Asemenea şi la şcoala superioară de comerţ, unde anul trecut în fiecare clasă erau 20—30 elevi, în anul curent s'au prezentat şi pentru clasa I elevi în număr considerabil, în urma unei informaţiuni greşite din partea direcţiunei, nu s'a mai deschis secţia maghiară, deşi în Arad la şcoala comercială a Statului de acolo s'a admis.

Pe lângă procedura maşteră faţă de şcolile secundare, aceeaş soarte au avut şi şcolile primare din Timişoara împreună cu învăţătorii lor. În şcolile primare maghiare din Timişoara învăţământul nu se mai face pe baza parităţii. Comunele din judeţul Timiş-Torontal, cu mai multe sute de copii unguri, n'au şcoli cu limba de propunere maternă. Sunt date statistice, că în comunele cu populaţie mixtă — astfel îndeosebi în plăşile Ciacova, Recaş, Deta şi Buziaş — copii maghiari nu se mai

învaţă în limba lor maternă, ba chiar în cele mai multe localităţi copii nici n'au şcoli sau învăţători.

V'am prezentat Excelenţei Voastre o mică şi obiectivă, dar cu atât mai tristă icoană a şcolilor minoritare maghiare din Banat şi Timişoara. În numele cetăţenilor loiali Vă rugăm, d-le Primministru, să binevoiţi, pe baza celor expuse, a ordona revizuirea jicnirilor prin factori nepreocupaţi şi prin ascultarea delegaţilor ungurimei din Timişoara şi a rezolvi chestia şcolilor minoritare maghiare din Banat spre mulţumirea generală a cetăţenilor. Cu deosebită stimă, în numele maghiarilor din Timişoara şi Banat: ss. *Bela Fülöpp* senator, preşedintele secţiei Timişoara a Partidului Maghiar, ss. *Dr. Victor Veterány* director administrativ, ss. *Andrei Osztie* secretar general.

Scrisoare deschisă

către domnii Lăpădatu, ministru al cultelor şi Tătărescu, subsecretar de stat al minorităţilor.

Înainte de venirea dv. la Cluj s'a răspândit zvonul, că la desemnarea dv. pentru posturile, cari le ţineţi, au fost hotărîtoare inteligenţa dv. superioară şi aptitudinea, scutită de orice preocupare. Şi acum din nemijlocit contact căutaţi să cunoaşteţi jicnirile minorităţilor, ca — asemenea unor medici conştiincioşi — după o cercetare amănunţită să constataţi diagnoza. Şi ni-s'a promis, că s'a încredinţat dv. vindecarea înţelegătoare, încetarea suferinţelor, plângerilor, năcazurilor şi durerilor noastre.

Subsemnatul nu aparţin factorilor competenţi, cari sub oarecare titlu de drept pot să se prezinte la dv. spre a preda cu grai viu cele necesare. Deci ca un simplu cetăţean contribuabil — având aici domiciliu şi autorizaţie industrială — îmi ridic cuvântul, în publicitate, cum am făcut-o mereu de 4 ani de zile, servind permanent chestia consolidării în spiritul frăţesc şi al înţelegerei confesionale şi sociale.

Cei în drept au să constate, că dela noua transformare istorică încoace, de ce e atât de greu şi par'că aproape imposibil ceva ce se arată foarte simplu şi natural: ***viaţa paşnică.*** Abia cred, că ar fi o autoritate sau oficii în teritoriile alipite, care n'ar dovedi, că locuitorii minoritari din aceste ţinuturi să

nu fi dorit din primele momente viaţă absolut paşnică şi în interesul acesteia n'ar fi executat până chiar la umilire, dispoziţiunile autorităţilor. ***Deşi tratatul de pace dela Trianon—Paris, care a dat teritoriile noui României, de dreptul de posesiune a legat condiţiunile, că locuitorii neromâni, deci minoritari ai teritoriilor noui, afară de schimbarea cetăţeniei lor, vor putea păstra în înţelesul cel mai adevărat al cuvântului continuitatea neconturbată a vieţii de până acum.***

În cazul unor examinări conştiincioase, se va putea găsi explicaţia, pentru ce devine aproape imposibilă paşnica noastră existenţă minoritară de azi. Pentru ce sunt mobilizate în contra noastră — exceptând poate numai armata — toate autorităţile comunale şi de stat. ***Deşi hotărîrile din Alba-Iulia şi Constituţia au asigurat cea mai desăvârşită egalitate cetăţenească pe seama tuturor locuitorilor României-Mari, fără considerare la rassă, naţiune şi religie.***

Noi — locuitorii teritoriilor din fosta Ungarie — am ajuns sub stăpânirea României având o altă concepţie despre dreptul de cetăţean. Doresc a simplifica tema, când rog, să ni se dee drepturile cetăţeneşti, de cari au beneficiat românii sub imperiul maghiar şi cari drepturi le-a amintit chiar acum recent d-l Al. Vaida în vorbirea sa ţinută la Bacău, — să ni-se dee sub titlul de egalitate de drepturi şi în toate relaţiile lor restituind sub imperiul român stările publice, cari erau mai înainte. Atunci fiecare cetăţean din România-Mare va servi consolidarea ţării noue cu mulţumire paşnică, cu tot avântul şi prin toate sforţările în opera constructivă.

Spre ajungerea acestui scop e necesar:

1. Introducerea drepturilor cetăţeneşti. Fiindcă aci minorităţile sunt numai subiecte contribuabile fără drept de vot.

2. Restituirea autonomiei comunale şi celorlalte. Aceste fiindcă autonomia a servit, conform exemplelor trecutului, cu un rezultat excelent atât progresul local, cât şi cel universal al Statului.

3. Libertatea dreptului omenesc în cadrul vieţii cetăţeneşti. Deci nici o piedecă asupra conştiinţei şi convingerei individului. Revocarea restricţiunilor din ordonanţele numeroase, deoarece aceste împing în situaţia de sclavi unele pături ale populaţiei. Să înceteze ingerinţa în viaţa familiară, în drepturile părinţilor,

etc. Primul drept omenesc este dreptul şi libertatea la limba maternă, în contra căreia s'au decretat din partea regimului administrativ şi şcolar ordonanţe uimitoare. Oare mai este vre-un Stat în lume, care prin dispoziţiuni forţate ar vrea să facă imposibilă limba maternă locuitorilor săi?

4. Libertatea religiunii şi a vieţei confesionale. Trebue să se desfiinţeze diferinţele dintre confesiuni şi ordonanţele, cari jicnesc exerciţiul religiei.

5. Libertatea învăţământului şi a ştiinţei. Trebue să se pună capăt amestecului forţei din partea guvernului, care ruşinează civilizaţia şi cultura; să se revoce ordonanţele şi legile, cari împiedecă libertatea învăţământului şi posibilitatea câştigării ştiinţei mai înalte. Trebue să se dărâme pereţii despărţitori, artificial forţaţi, ca toate naţiunile să se crească în gândirea frăţească-omenească, deoarece numai astfel se poate atinge nivelul mondial al Statului cultural.

6. Libertatea culturei. Trebue să se oprească războiul de ură în contra instituţiunilor culturale şi şcolare existente. Să se revizuiască procedura pornită în contra celor desfiinţate. Nu e demn de un Stat cultural să nimicească instituţiuni culturale existente, cari constituesc necesitatea populaţiei, până ce aceste satisfac obligaţiunilor faţă de Stat. Un Stat cultural clădeşte şi sprijineşte fără deosebire instituţiuni culturale cât mai multe. Cultura nu supoartă forţă. Cultura de Stat se întinde de sine în populaţie, conform legilor naturale ale progresului, dacă viaţa cetăţenească se mişcă în cadre normale.

7. Libertatea vieţei cetăţeneşti cu privire la comerţ, industrie, administraţie, justiţie, prestaţia serviciului militar şi în referinţele vieţei sociale, fără deosebire.

Dreptate, numai dreptate cer.

Cele înşirate aci se afirmă îndeosebi apăsător faţă de cetăţenii evrei ai Statului. În România-Mare — afară de evreii din Vechiul Regat — în teritoriile alipite au devenit cetăţeni evrei cu limba maternă maghiară, germană, rusă, bulgară, ruteană şi încă altele. Ce drept este, care faţă de cetăţenii evrei, egali în drepturi, vrea să afirme dispoziţiuni speciale?

Cluj, 30 Novembrie 1923.

Beniamin Gombos.

Din cuvântarea d-lui deputat Gheorghe Bernády.

D-l deputat Gheorghe Bernády în ziua de 16 Novembrie a. c. a rostit la Târgu-Mureș o cuvântare, care a fost comentată de presa românească cu diferite acuze și minciuni. Pentru lămurirea opiniei publice românești, reproducem în cele ce urmează, în traducere exactă cuvântarea d-lui Bernády:

«Iubiți prietini! Fraților!

Ici-colo cinci ani au trecut de atunci, de când pământul unde ne-am născut a devenit partea integrantă a României și noi cetățeni ai ei. La timpul său soartea ne-a așezat înaintea unei grele hotărîri. Dar noi, la cari dragostea către locul de naștere și alipirea de el a fost mai puternică, decât toate celelalte sentimente, ne-am decis scurt și cu toată sinceritatea, cu cinstită loialitate și fără nici un gând ascuns ne-am alipit la noua formațiune de Stat. Decisul nostru l-a ușurat foarte mult, pe lângă alipirea la locul natal, deșteptăciunea noastră și înțelepciunea conducătorilor acestui oraș. Dar a ușurat-o îndeosebi îngrijirea prevăzătoare, cu care d-l Prefect de atunci, Dr. Ioan Vescan a condus afacerile acestui oraș. În urma înțelepciunei, prevederei și umanității d-sale au rămas la locul lor conducătorii orașului și în urma acestora a lunecat orașul împreună cu instituțiile sale morale, culturale și economice, împreună cu chestiile sale administrative și celelalte în general aproape pe neobservate în era nouă. D-l Ioan Vescan a fost din încrederea Consiliului Dirigent și mai târziu a guvernului Vaida-Voevod, întâiul prefect al acestui județ și oraș. D-sa cu o prevedere înțeleaptă și cu cumpănire trează a lucrat în direcția și cu cea mai scrupuloasă observare a intereselor Statului român, a căutat, ca transformarea să se poată face cât se poate cu mai puține jertfe.

D-l Prefect Dr. Vescan, spre durerea noastră a tuturora, n'a avut timp să-și realizeze planurile sale, deoarece la începutul anului 1920, în urma căderii guvernului Vaida-Voivod a

fost nevoit să părăsească postul său pe lângă mulţumita şi recunoştinţa cetăţenilor oraşului.

Guvernul Vaida-Voevod a fost înlocuit prin cel prezidat de d-l General Averescu şi din încrederea acestuia a ajuns în fruntea judeţului şi oraşului d-l Dr. Adrian Popescu. În urma numirei d-sale s'a schimbat şi primarul, fiind d-l Dr. Ioan Harşia numit în acest post. Atitudinea conciliantă şi umană a ambilor domni a adus şi mai aproape cetăţenii oraşului de diferitele autorităţi.

D-l Dr. Adrian Popescu a terminat opera, care a fost pornită, dar nu s'a putut isprăvi prin d-l Vescan. Şi-a apropriat părerea d-lui Vescan, a constituit comisiunile administrative şi financiare ale oraşului, şi aceste comisiuni în decursul anilor au prestat o muncă serioasă şi cinstită. În comisiune membri români şi maghiari au lucrat umăr la umăr în interesul obştesc.

Urmarea circumspecţiunei înţelepte şi gândirii umane a d-lui Adrian Popescu a fost, că la 10 Maiu 1921 cetăţenii maghiari au sărbătorit zece Maiu împreună cu autorităţile oraşului.

In urma activităţii înţelepte, prevăzătoare şi trează a d-lui Adrian Popescu, a pornit consolidarea în direcţia şi măsura, că toţi cu deplină linişte am privit viitorul, dar căzând guvernul a plecat şi d-sa, şi simpatia sinceră şi mulţumită recunoscătoare a poputaţiei întregi l-a însoţit la depărtarea sa.

După aceasta scurt timp a fost prefectul oraşului d-l Dr. Cornel Albu, după el luni de zile a stat vacant scaunul de prefect, până ce mai târziu a ajuns în demnitatea de prefect al oraşului şi judeţului d-l Popovici.

In timpul acesta petrecând vara anului 1922 la Sovata, a venit în oraşul nostru Majestatea Sa Regina Maria, şi binevoit a onora cu înalta vizită instituţiile noastre. Majestatea Sa a binevoit a-şi exprima cea mai înaltă şi cea mai deplină recunoştinţă asupra celor văzute aici, deşi în acel timp erau încă neatinse ferestrile pictate şcl. ale primăriei şi ale palatului cultural.

Cam în acelaş an şi timp a vizitat oraşul d-l Nicolae Iorga, cel mai mare istoric şi politician distins al României. A văzut instituţiunile noastre, între ele şi casa culturală şi la plecarea sa a spus următoarele:

«*Cunosc Europa întreagă şi mai ales Parisul, dar nici acolo n'am văzut un edificiu public, care ar exprima mai bine caracterul naţional francez, cum exprimă casa culturală din*

Târgu-Mureș caracterul național maghiar». După aceasta d-l Nicolae Iorga a invitat pe administratorul edificiului să îngrijească și să cultive edificiul, aranjamentul și obiectele din el, *fiindcă cultura ungurilor de pe aci constitue parte integrală din cultura universală a României.* Nu fac comentar la cuvintele d-lui Iorga, dar cu toții trebue să simțim mulțumirea, cu care îi datorăm.

In timpul d-lui prefect Popoviciu, primarul dr. Horșia a avut un conflict cu guvernul și pe lângă regretul general al populației a fost nevoit să-'și părăsească postul. După câteva săptămâni de „interregnum", la sfârșitul anului trecut a ajuns în scaunul de primar d-l Dr. Emil Dandea.

D-l. Dr. Emil Dandea la finea anului trecut lăsând cu totul la o parte populația orașul, și-a aranjat o instalare festivă și în cuvântarea ce a ținut cu aceasta ocaziune a vorbit de aceea, că a venit cu amintiri rele în acest oraș și că acest oraș — maghiarizat cu forța de guvernele maghiare — îl va face așa, cum ar fi trebuit să fie. Pe lângă aceasta și alte declarațiuni dușmănoase, totuși în numele locuitorilor maghiari ai orașului nostru o delegație, formată din fruntașii orașului, l-a salutat de anul nou promițându-i sprijin și cerându-i buna voința.

La gestul nobil al locuitorilor răspunsul a fost, că d-lui a „cernut" (cum spune el) din comisiunile administrative și financiare — afară de doi — pe membrii maghiari. Intrebându-se, pentru ce esclude membrii maghiari, a răspuns că în comisiunea administrativă erau cu doi membri mai mulți, decât câți admite legea și pentru acest motiv a fost nevoit să tragă sorți și el n'are ce să facă, dacă între aceștia unul a fost maghiar, iar celalt un evreu.

Răspunsul nu corespunde adevărului, fiindcă nu 2, ci 4 membri maghiari s'au esclus, anume: Dr. Stefan Hajdu, Albert Bürger, Ludovic Bustya și Pavel Bodor. La întrebarea, cum a putut să rămâie 4 membri afară din comisiune, răspuns n'am primit nici când și n'am aflat nici despre aceea, cum s'a făcut aceea tragere de sorți curioasă. Rezultatul firesc al acestui procedeu a fost, că și d-nii Elek Kovács și Ioan Balint au părăsit comisiunea. Mult m'am gândit asupra acestui lucru, *fiindcă aici cetățenii de diferite limbi am trăit totdeauna în armonie, pace și bune raporturi, au săvârșit muncă cinstită și patriotică diferitele comisiuni conform înțelegerei amintite.* Până azi nu pot ști, de ce a trebuit să se spargă aceasta comisiune,

ce interes al statului, al patriei noastre, al acestui oraş, al oraşului nostru a pretins, să se excludă maghiarii din aceasta comisiune.

Cam în acelaş timp apare ordonanţa No. 66/1923 a d-lui primar prin care între altele dispune, că inscripţia românească provizorie de pe edificiul primăriei să se schimbe cu o inscripţie permanentă. In contra acesteia n'am avut şi n'am putut avea nici o obiecţiune, ba chiar am găsit-o de ceva natural, dar de ce a trebuit să se depărteze de acolo inscripţia ungurească, contrar dispoziţiunilor legale în vigoare — aceasta nici până azi nu o putem înţelege.

In aceiaş ordonanţă s'a dispus, că ferestrile pictate ale sălii mari din palatul cultural, cu icoanele lui Francisc Rákóczi, Gabriel Bethlen, Francisc Deák şi Ludovic Kossuth să se depărteze dela locul lor.

S'a ordonat deci înlăturarea acelor icoane, despre cari MM. LL. Regele şi Regina au binevoit a se exprima cu cea mai mare recunoştinţă şi despre cari profesorul Iorga a declarat, că nici un român nu poate face obiecţiune, dacă icoanele rămân în sală. Se înlătură icoana lui Gabriel Bethlen, din a cărui bunăvoinţă d-l primar Dandea cu mândrie anunţă şi azi, că el stă în fruntea unui oraş cu drept municipal.

După acestea, iubiţi prietini şi fraţilor, cu întristare vedem, cum de pe toate edificiile noastre publice a fost înlăturat tot ce avea caracter maghiar, a dispărut tot ce ne reamintea pe noi înşine. Dar orişicât de multe a dispărut de pe aceşti pereţi, situaţia nu s'a schimbat, fiindcă oraşul în întregimea lui este rezultatul muncii maghiare, productul minţii maghiare. Primăria, palatul cultural şi celelalte edificii publice sunt opuri maghiare, rezultatul sudorilor maghiare. Caracterul lor maghiar se va putea ascunde numai prin dărâmarea totală, prin nimicirea completă a lor. In contra acesteia desigur d-l profesor Iorga ar protesta mai violent, fiindcă el a declarat cu drept cuvânt, ***că cultura ungurilor de aci constitue parte integrantă din cultura universală a României.***

După aceasta cu câteva zile mai târziu cetim cu surprindere în ziare, că la Târgu-Mureş, la reprezentaţia piesei „Tragedia Omului" s'a făcut o demonstraţie maghiară iredentistă. Noi, cari stăm aci în oraş, ne-am mirat mai mult. Pe ce bază a pornit zvonul? S'a întâmplat, că la reprezentaţia „Tragediei

Omului" socialiştii prezenţi au aplaudat *Marseileza*. Socialiştii nu se pot acuza de iredentism. Nu iredentismul îi încălzeşte pe ei . . .

Peste câteva zile, spre marea noastră surprindere, cetim arăş în *Universul*, că la Târgu-Mureş s'au concediat 10 funcţionari, înşiraţi cu numele, pentru atitudinea lor duşmănoasă faţă de Stat. Ne-a surprins vestea, fiindcă am cunoscut cu toţii activitatea, atitudinea şi caracterul numiţilor şi am ştiut foarte bine, că aceşti funcţionari n'au putut comite nici când cele cu ce erau acuzaţi. Şi iată în scurt timp s'au concediat de fapt peste 20 funcţionari dela percepţia oraşului sub pretextul, că sunt peste numărul stabilit. Tot atunci însă s'au primit alţii în locul lor. Mai târziu o sumedenie de funcţionari s'au concediat dela circumscripţii, deşi aceşti funcţionari la timpul său au depus jurământul de fidelitate şi mai mulţi aveau 10—15, ba chiar peste 20 ani de serviciu.

După aceasta fără întrebarea populaţiei oraşului şi fără formele legale s'au predat Statului şcolile comunale. Rezolvirea chestiei şcolare în forma aceasta ne-a jicnit profund, nu numai pentru aceea, că la predare nu s'au luat în seamă interesele noastre culturale, dar că şi interesele oraşului au suferit o lovitură prin aceea, că cheltuelile de edificare numai pe jumătate s'au luat în contract.

A urmat apoi potopul declaraţiilor ofenzătoare, insultătoare, înjositoare şi bănuitoare, verbale şi în scris. Aceste s'au rostit pe deoparte de către d-l primar, pe de altă parte au apărut în gazeta oficială *Oraşul*. Am auzit, că după părerea d-lui Primar ungurii trebue să părăsească toate oficiile de încredere şi unde ar avea drepturi administrative, deoarece nu se poate încrede în nici unul dintre ei.

Aşi putea pune întrebarea, cu ce am dat titlu şi drept ca să ne bănuiască oricine în astfel de formă şi ton? Dar nu răspund la întrebare, fiindcă nu vreau să discut, ci voi înşira numai faptele, căci prin aceasta se lămureşte situaţia în care ne aflăm, care ne irită atât de mult, ne jicneşte şi ne face nerăbdători.

Nu cu mult mai târziu membrii consiliului comunal primesc scrisori de concediare, prin cari pe baza unui decret, care nici când nu a apărut în *Monitorul Oficial*, se eliberează din serviciu.

In scrisorile aceste se menţiona că s'au concediat pentru

motivul, că nu cunosc îndeajuns limba română, respective s'au făcut aluzii la decretul No. II. al Consiliului Dirigent. Acest decret a declarat, că funcţionarii în interesul siguranţei statului în timpul de transiţie se pot concedia din serviciu. Dispoziţiunea aceasta a dat numai pe timpul transiţiei drept la concedieri şi în nici un caz nu s'a referit decretul la acel timp, când consolidarea a progresat atât, că funţionarii au depus jurământul, au lucrat ani de zile cu sârguinţă şi au meritat nu numai recunoştinţe, dar chiar şi încredere. Totuşi s'au dat afară fără milă unul după altul din funcţiuni. Unora li-s'a înmanuat scrisoarea de concediare chiar în ajunul Paştilor, fiindcă ziua a două de serbătoare a căzut pe prima zi a lunei, când s'ar fi primit lefurile, cauzând astfel amărăciune în atmosfera sărbătorii. In ajunul Paştilor, în mâna celor cari au muncit fidel cu credinţă, cu jertfă de sine şi cinstit — s'a dat bâta de cerşitor. Cererile funcţionarilor concediaţi pentru penzie şi despăgubiri zac de luni de zile la consiliul comunal nerezolvite deşi ratele pentru penzii s'au scăzut punctual chiar şi în luna din urmă a funcţionării.

S'a concediat între alţii şi d-şoara Adel Sombory, care a servit fidel şi cinstit 13 ani la oraş, şi care n'a vorbit nici o limbă, fiind sărmana muto-surdă. S'a concediat, deşi ea în timpul transformării era dactilografă în biroul d-lui prefect Ioan Vescan, s'a concediat din motivul, ca nu ştie româneşte. Când cineva a ridicat protest în contra concedierii acestei nenorocite, învocând serviciul de 13 ani şi că ştie să scrie româneşte, răspunsul era: „Dacă ungurii au putut plasa sergenţii de oraş robuşti, atunci să se îngrijească şi de surdo-muta".

Nu vreau să Vă plictisesc, iubiţi prieteni şi fraţilor, cu sumedeni de critici şi suspicionări de cari funcţionarii concediaţi au avut parte, cari drept răsplata stăruinţelor cinstite, au fost alungaţi din servicii. Nu vorbesc despre acea cât de sistematic s'a lucrat în contra lor înainte de a fi alungaţi şi subt ce pretexte s'au pornit anchete în contra lor.

Dar nu numat pe cei, cari nu ştiau româneşte, ci au concediat de pe azi pe mâine, şi pe cei cari posedau limba română. S'a întâmplat cazuri, că s'au concediat funcţionari, despre cari însuşi primarul a declarat, ca cunoscând îndeajuns limba română, vor putea rămânea în serviciu.

Când s'au întâmplat aceste lucruri, era în fruntea oraşului şi judeţului d-l prefect Septimiu Mureşanu: Cu ocaziunea con-

vorbirilor avute cu D-sa, dl prefect a promis remediare şi noi am sperat, că se vor termina stările de lucruri. Am avut motiv de a crede şi spera în declaraţia D-sale cu atât mai mult, că d-l primar chiar în acel timp a proiectat demontarea casei culturale şi numai prin intervenţia d-lui prefect s'a amânat aceasta.

Activitatea d-lui prefect Mureşanu — regretăm — a durat numai puţin timp, fiind transferat de guvern în Cluj ca prefect al oraşului şi judeţului.

După plecarea D-sale în numărul din 21 Iulie a apărut în gazeta *Oraşul* statutul, care fixează taxele orăşeneşti. Statutul era semnat la 17 Iulie de consilierul dr. Cozma şi primarul Dandea în ziua de 18 Iulie la iscălit în locul prefectului.

Acea, că cum se pot isprăvi chestiuni atât de importante în modul acesta familiar, nu înţeleg nici decum, cu atât mai puţin, că decretul, prin care primarul se încredinţează cu girarea prefecturei n'a esit nici când.

O parte din locuitorii comunei a apelat în contra statutului, însă — aşa se vede — fără succes.

Conform art. 10 din statut, pentru firmele scrise în româneşte se plăteşte 400 Lei impozit, pentru cele scrise în limbă străină, deci şi pentru cele redactate în limba noastră maternă, anual se va plăti o taxă de 6000 Lei. Dacă firma se scrie în două limbi, ambele taxe se vor plăti.

Găsim de jicnitoare dispoziţiunile statutului, fiindcă noi suntem cetăţeni cu drepturi egale ai Statului, deci limba noastră maternă nu se poate considera de limbă străină în ţara aceasta. Cu toate acestea apelurile înaintate de aci s'au respins şi Ministerul de Interne a sancţionat statutul, deşi la Cluj statutul analog s'a modificat.

Neputând înţelege, cum se poate să se facă în două feluri dreptatea, m'am prezentat la d-l ministru Richard Franasovici şi l-am întrebat, cum se poate întâmpla, că în aceeaş chestiune să se decreteze în felul atât de contrar? ***D-l Ministru, cerându-mi o rugare în scris, mi-a promis, că în chestia aceasta va dispune în interesul reglementării generale pentru ţara întreagă.***

(In urmare oratorul combate art. 20 din statutul orăşenesc referitor la taxele călătorilor străini, intenţiunea primarului de-a aşeza statue pe piedestalul monumentelor lui Petőfi şi Kossuth şi apoi chestia hotărîrii din Turda, comentate în altă parte a numărului prezent).

Trebue să constatăm, că bănuţii plătiţi de noi, nu sunt atât de despreţuiţi de d-l Primar, cum sunt cetăţenii unguri ai acestui oraş. Nu numai că colectează banii noştri, dar îi şi întrebuinţează şi nu totdeauna conform voinţei şi dispoziţiunilor guvernului. În luna Septembrie a acestui an am auzit, că consiliul comunal pe seama acelor 25 funcţionari, cari au lucrat la restanţele *neexistente* a primăriei ziua şi noaptea, a donat câte 500—1000 Lei pe lună. Din ce? Din taxele plătite de noi pentru lumina electrică etc. Spre descărcare au arătat, că prin concediarea funcţionarilor s'a economizat sumă de Lei 262.000, cu acea însă nu s'au ocupat, că pensiile plătibile vor face o sumă mai mare. D-l Prefect a aprobat decisia consiliului şi a dispus, că începând dela 1 Ianuarie să se plătească funcţionarilor câte 500—1000 Lei premie. Membrii consiliului comunal, în frunte cu primarul au ridicat într'o sumă premiile până la 31 Dec. 1923.

Nu întreb, că ce zice d-l Ministru de Interne la acesta chestiune, fiindcă nu există o sumă, de care să-mi pare rău, dacă e vorbă de funcţionari, numai atât întreb, dece n'a primit premii nici un funcţionar maghiar şi cum s'a putut întimpla, ca între aceşti 25 funcţionari unul care figurează ca concepist, face pe vameşul la barieră. *E permis, e incelept şi treaz a se face astfel de donaţiuni pe baza limbii materne?...*

Încă câteva cuvinte. Cu câteva zile înainte eram la Bucureşti, am vorbit acolo cu un deputat din partidul liberal în prezenta unui domn din Târgu-Mureş. D-l deputat a declarat între altele următoarele: Am fost deunăzi la Târgu-Mureş, am umblat pela Primărie şi cu indignare profundă am văzut, cum copii mucoşi cioplesc tabla comemorativă, pe cari e numele Dv., a plănuitorilor, întreprinzătorilor şi conducătorilor de muncă. *Mi-a eşit lacrimile văzând acest vandalizm.*

Nu mai fac critică pentru depărtarea tăblii, cred că este deajuns judecata d-lui deputat. Dupăce am sosit acasă, am făcut vizită d-lui Prefect Iulian Peter şi scoborând impreuna scările, l'am întrebat, dacă a văzut locul tăblii şi dacă ştie ce s'a întimplat cu ea. Nu divulg cele răspunse de d-l Prefect, nu abuzez de încrederea D-sale. Cum îl cunosc eu pe D-sa, când va fi întrebat, va spune el insuşi cele relatate atunci.

Am cercetat la Bucureşti pe d-l ministru Franaşovici ridicând plângere în contra stărilor de lucruri de aci. Nu pot vorbi asupra detaliile acestui discurs neavând încredinţare spre a trata

esența vorbirii în public, numai atât amintesc, că am părăsit cabinetul d-lui Ministru cu mulțumire. Secretarul general al Ligii Națiunilor, d-l Erik Drumond a declarat acum recent, că Liga Națiunilor se îngrijește nu numai de politica statelor față de minorități, dar are datoria a constata și acea, dacă minoritățile execută datoriile lor cetățenești. *Las să vie d-l secretar general și să facă ancheta! Nu va putea altceva constata, decât că noi executăm cu fidelitate sinceră datoria noastră cetățenească.*

Din partea mea în decursul vorbirilor avute cu d-l Ministru Franașovici și dl Prefect Peter Iulian am putut constata, că ceace se întimplă aci la noi, nu e politica statului față de minorități, nici nu e intențiunea forurilor în drept, ci numai purtarea copiloroasă, ațâțarea stupidă și judecata preainchipuită a marilor bărbați din localitate. *Noi suntem loiali, am fost și vom fi, dar suntem și oameni și dorim o atitudine corespunzătoare.*

Să ridicăm deci cuvântul nostru de protestare și accentuând fidelitatea și cinstea noastră loială, să insistăm pe toate căile legală, că aceste stări de lucruri, cari domnesc aici, să înceteze cât de curând..."

Un primar istoric.

De Siculus.

Târgu-Mureș, capitala săcuimei are gazetă oficială, redactată de primarul orașului. Titlul ei e: *Orașul.* Această foiță lunară aduce ordonanțele și hotărîrile autorităților superioare și orășănești și — spre lauda ei — dispozițiunile, cari privesc prestațiunile populației, le aduce și în *limba maghiară.* Procedura aceasta a d-lui primar ar fi privită de toți cetățenii cu recunoștința cuvenită, dacă gazeta ar rămânea, ceeace a fost când a pornit, adecă: foaia oficială a orașului. Insă primarul găsește de bine să aducă în coloanele gazetei — afară de cele oficiale — și comunicări, cari nu corespund spiritului și tendinței operei de înțelegere, de pace și de liniște publică a acestui oraș cu populația maghiară.

Abstragând de aceea, că gazeta în fiecare număr la rubrica „Știrile Orașului" duce o polemie vie și provocătoare în contra comunicărilor presei locale maghiare, cari exprimă opinia publică,

formată din mişcările sociale ale cetăţenilor — mai nou face şi cercetări istorice şi prin reproducerea cu documente vechi caută să întărească spiritul antimaghiar în rândurile românilor.

Iată un exemplu:

Numărul 18 al gazetei *Oraşul* din 1 Octombrie a. c. aduce din opul fostului deputat şi renumit istoric, bar. *Orbán Balázs*, apărut în 1889 *Oraşul Turda şi jurul,* (Torda város és környéke) hotărîrea adusă în 1711 de cetăţenii oraşului Turda, în chestia aşezării românilor în oraş, în următoarele:

Aflăm, că Valahii se înmulţesc foarte tare, între noi spre dauna noastră . . . Oraşele şi satele vechi şi frumoase locuite înainte de Maghiari şi Saşi, intr'atâta sunt pustiite de locuitori, prin înmulţirea Valahilor, că acum nici de veste nu le mai putem auzi. Pentru motivul amintit mai sus, hotărim în comun, că fiecare gospodar sau văduvă din oraş este indatorat a alunga, in curs de 8 zile, din casele şi pământurile lor pe toţi *Valahi,* aflători la casa sau pe pământurile sale, iar dacă nu voiesc să meargă, să fie alungaţi. Dacă se va afla vre-un gospodar ori văduvă atât de neajutorată, incât nu i poate alunga cu forţa sa, Ofiţerul oraşului este obligat a-i da ajutor. Dacă se afla vre-un cetăţan sau văduvă, (care nu va duce la indeplinire ordinul) să fie pedepsit, in mod irevocabil până la 12 fl. şi Ofiţerul oraşului luând cu sine destule forţe, este dator să alunge astfel pe valahi refrectari şi să-le alunge vitele de pe teritorul oraşului.

La ţinerea acestei hotărâri pe mai departe ne am obligat prin strângere de mână şi pentru amintirea ei pe mai departe ne am scris numele prin notarul nostru jurat.

„Tot in aceasta adunare se hotăreşte, ca nimeni . . dintre locuitorii din Turda Nouă şi Veche, să nu dea Valahului nici casă nici loc de casă, nici loc extern; să nu-i vânză şi să nu-i dea loc de locuit aici; care loc, dacă va fi vândut cu drept de moştenire, sub orice titlu, se va confişca pentru oraş şi executorul il (pe român) va alunga din oraş . . . Dacă însă se va afla cineva dintre noi, care nu va observa una sau alta din decisiile susnumitului ordin, se va pedepsi, mox et defacto cu 24 fl. şi dacă va fi refractar şi mai departe să fie un om descalificat (fără onoare)".

(Urmează 135 semnături).

Hotărârea din 5 Dec. 1712.

„Venind în discuţie şi hotărînd din nou privitor la alungarea şi *extirparea* Valahilor, am ajuns de acord că (Valahii) să fie alungaţi şi să nu fie toleraţi in oraşul nostru; acei cari au fost prezenţi la aducerea acesti hotărîri au declarat sub blestem, personal şi de bună voe, că îi vor trăda pe cei cari îi ştiu, sau in caz de nenorocire în urma acesteia se vor ajută cu munca lor ziua şi noaptea".

(Urmează 12 iscăliri).[1]

Primarul după aceasta termină cu următoarele:

Fără comentar. Credem că prin documentele de sus, se evidenţiază în deajuns că avem dreptul şi *datoria* de a repara nedreptăţile brutale comise faţă de românii din oraşele ardelene.

Târgu-Mureş, la 1 Octombrie 1923.

Dr. Emil A. Dandea.
primarul oraşului Târgu-Mureş.

* * *

Acest comentar, care a apărut sub titlul *Fără comentar*, n'a fost însă suficient. Din aceasta s'au făcut retipăriri şi primarul le-a distribuit în toate părţile, dar cu siguranţă nu cetăţenilor maghiari. Din exemplarele distribuite a venit unul la mâna d-lui deputat Dr. Gheorghe Bernády şi acest exemplar avea pe contrapagină următoarele:

Dela Primăria oraşului Târgu-Mureş.

Nr. 1856—1923 Prim.

Dsale Dlui (adresa)

Din oficiu
scutit de porto.

Deci retipăririle s'au trimis ca acte oficiale. Totodată însă reprezentantul obiectiv al puterei publice a găsit de necesar să tacă despre constatările istoricului Orbán Balázs, cari le face imediat după hotărîrea susamintită, pe pagina 271 a zisului op:

„Dar nici blestemul, nici amenda, nici hotărîrile severe nu au împiedecat strecurarea românilor şi aceasta nu dovedeşte altceva decât, că populaţia oraşului Turda în urma simţului ei de drept, al culturei şi al toleranţei sale s'a ridicat asupra prejudecăţilor şi nu a gonit pe cei, cari au căutat la ei adăpost şi scut — câte-odată chiar şi contrar

prigonirei păcatelor de mai înainte — ci i-a suferit şi a primit şi mai târziu pe nenorociţii, cari s'au retras sub aripile lor ocrotitoare şi i-a primit nu numai cu dragoste ospitalieră, ci mai târziu a împărţit cu ei şi drepturile politice, şi civile, ba chiar şi averea lor. Poate că aceasta a fost în contrast cu cumînţenia şi circumspecţia înţeleaptă, dar în tot cazul dovedeşte marinimia populaţiei din Turda şi ar arăta o mulţumire urâtă, dacă cei primiţi n'ar recunoaşte aceasta şi n'ar căuta să răsplătească aceasta cu sentiment de frate şi cu alipire".

* * *

In numărul 19 din 13 Octombrie *Oraşul* continuă cu descoperirile renumitului scrutător istoric. De data aceasta în formă negativă, întrucât în legătură cu o scrisoare de protecţiune eliberată de voevodul Mihai, pe seama locuitorilor din Târgul Săcuiilor astfel continuă rubrică *Fără comentar:*

Comparaţie.

In Nrul trecut am publicat documente privitoare la modul cum s'au „extirpat" de către concetăţenii noştrii maghiari românii din oraşele ardelene. S'a ripostat, că pe la 1711 nu era civilizaţia de azi, care nu ar admite asemenea proceduri.

Mai jos totuşi servim cu documente,* din cari se evidenţiază nobleţa sufletească a românului, — reprezentat prin marele Voivod Mihai Viteazul — încă cu 112 ani inainte de datul hotărîrilor ruşinase aduse de cetăţenii maghiari contra românilor autochtoni.

„Michael Valachiae transalpinae Vaivoda Sacrae Caesarae Regiaeque Maiestatis Consiliarius per Transylvaniam Locumtenens eiusdemque cis Transylvaniam partiumque eidem subiectarum fines exercitus Generalis Capitanens etc. Salutem et faucrem.

Văzând şi apreciind fidelitatea faţă de noi a locuitorilor din Tg-Săcuilor, iam luat pe aceştia sub ocrotirea noastră şi am şi ordonat lui Mihai Zekely, comandantul darabanţilor noştrii roşii de acolo, ca luând lângă el nobilimea şi darabanţii roşii de acolo, sa-i păzească (locuitorii) de ori ce conturbători, năvălitori, prădători şi aventurieri: De acea

* Originalul în archiva oraşului sub No. 75 din anul 1598.

Vă ordonăm vouă fiecăruia, şi poruncim, pe lângă pedeapsă aspră, ca nimeni să nu indrăznească a contraveni ordinului nostru şi nimeni să nu comită abuz de putere nici în bunuri nici faţă de persoane, tot omul să se conformeze, căci ori cine va face contrar, va fi de noi învăţat ce trebuea să facă, ne lăsându-l sub nici un cuvânt nepedepsit.

Secus nulla ratione factur. Prntibus perlectis exhiben. restitutis. Datum Albae Iuliae din tertia mensis Nombris Anno Domini Millesimo Cuingentisimo Nouagesimo nono.[2]

L. S. MICHAEL VOIUDA m. p."

Tot fără comentar

* * *

Intrebăm autorităţile în drept: e la loc oare să se reproducă astfel de comunicări în aşa zisa „gazetă oficială", cu caracter administrativ şi oficios, care priveşte administrarea populaţiei maghiare a unui oraş? In opera de consolidare a unui stat în formaţie nouă oare se poate admite, să se arunce în opinia publică din partea autorităţilor, din partea conducerii unui oraş prin desfacerea mormântelor acoperite de muschi ale istoriei, un asemenea obiect inflamabil numai pentru alimentarea şovinizmului?

Despre documentul din urmă am putea arăta şi noi, că n'a fost altceva, decât o promisiune goală. Deşi aveau locuitorii oraşului Târgul Săcuilor scrisoarea aceasta de protecţiune, totuşi n'au fost cruţaţi de tâlhăriile şi jefuirile trupelor mercenare de pe atunci. (Vezi memoriile scrise despre zilele aceste de Nagy Szabó Ferenc, cetăţan de pe atunci, mai târziu jude de oraş.) Iar' hotărîrea din Turda n'a fost nici când executată, deşi primarul, renumitul scrutător istoric astfel o prezintă. O desminte aceasta insuşi Orbán Balázs, dar o desminte intreaga istorie a Ardealului — care este de altfel destul de bogată în pagine sângeroase şi relatează despre foarte multe „extirpaţiuni", dar despre extirpaţia dela Turda nu e nici un cuvânt în ea.

Oare istoricul-primar cum priveşte naţiunea italiană sau franceză pentru vecernia siciliană, sau pentru noaptea sfântului Vartolomeu. Şi vedeţi, aceasta noapte a sfântului Vartolomeu s'a

[1], [2] Răsponzabilitatea pentru exactitatea traducerei o declinăm asupra dlui primar Dandea. Observăm anume, că traducerea nu e exactă în toate locurile, din ce deducem, că nici D-sa nu e prea tare în limba română. Greşeli cât se poate de brutale observăm chiar şi noi, *neromânii*, în scrisul D-sale.

aranjat în Franţa civilizată cu un an mai târziu, după ce în 1571 s'a legiferat în biserica cetăţii Târgu-Mureşului libertatea religionară şi a constiinţei popoarelor din Ardeal! Să nu răscolim *trecutul* cu astfel de tendinţe. Să lăsăm răscolirea trecutului în special pentru acea — şi aceasta săşi-o insemneze bine distinsul scrutător istoric — fiindcă prin semnarea tratatului de pace popoarele civilizate din lume totuşi n'au intenţionat aceea, ca să se răzbune astăzi faptele, cari s'au intimplat inaintea aceasta cu 200 ani, sau ca din acestea să se iee bază de drept pentru ilegalităţi, ci pentru acea, să se elimineze contrastele intre popoare şi naţiuni, să se plivească ura din inima popoarelor şi să se asigure în mod legal progresul lor etnic, cultural şi economic. Tribunalul mondial a legat de aceasta condiţiune formarea nouă a statelor succesoare şi între ele şi a României, şi satisfacerea acestei condiţiuni Statul nostru nu numai că a promis-o, dar s'a şi obligat la aceea.

P O L E M I I

«O curioasă politică de colaborare».

Numărul din urmă al *Glasului Minorităţilor* a adus extrase din articolii apăruţi în revista *Hungarian Review* din Oxford, cari se refer la minorităţile statelor succesoare. Scotus secundus Viator, Huxley, W. Teeling, Lord M. Karr şi alţii au scris unele critici şi fiindcă redacţia revistei manifestă călduroasă simpatie faţă de minorităţi: natural, critica aceasta prezintă politica statelor succesoare faţă de minorităţi în colori nu tocmai măgulitoare.

Am crezut, că facem un serviciu opiniei publice româneşti, când i-am prezentat, că iată în cercuri foarte distinse se privesc lucrurile de pe la noi şi prin astfel de ochelari. Datele de sigur nu le-am oferit noi, nici nu stăm în nici o legătură cu aceste cercuri engleze distinse şi am dori foarte mult, dacă opinia publică nu ne-ar face pe *noi* responzabili pentru părerea acestor străini de seamă. *Viitorul* — aşa se vede — acest răspuns curios îl găseşte de cel mai nimerit, cel puţin aceasta o dovedeşte atacul adus în Nr. din 14 Novembrie a. c., în care sub titlul de sus, se năpusteşte asu-

ra celor relatate în *Glasul inorităților.*

Glasul Minorităților revistă editată de un grup de oameni politici maghiari, are de scop mărturisit inaugurarea unei politici de colaborare între unguri și români pe baze democratice.

Am fi primii cari să lăudăm aceste țeluri dacă din nenorocire conținutul revistei n'ar fi cu totul contrar scopului arătat, aducându ne în mod persistent o serie de acuzațiuni injuste și violente, prin nimic dovedite. In aceste condițiuni *Glasul Minorităților* este mai mult un organ creiat să ne calomnieze în propria noastră limbă, probabil crezându-se că nu înțelegem destul de bine ungurește...

Mai interesant însă este faptul că această revistă se bazează adesea în campania ei antiromânească pe neadevărurile pe care propaganda hortystă le răspândește în Occident.

Astfel în ultimul număr își întemeiază acuzațiunile pe articole din *The Oxford Hungarien Review* ce este editată de „Liga maghiară a dreptului de autodeterminare din Oxford". Acest imund pamflet de propagandă șovinistă prin debitarea celor mai mari calomnii la adresa statelor succesoare și In special a României servește politicianilor maghiari doritori de „colaborare" cu noi, drept document autentic asupra celor ce se petrec în România.

Numit pe adevăratul lui nume, acest fapt se chiamă o nemai pomenită ticăloșie. Spre a se vedea că nu suntem prea aspri reproducem învinuirile unui oarecare Scotus secundus Viator, care prin numele astfel ales voește să provoace un echivoc, învinuiri ce *Glasul Minorităților* le găsește „juste" pentru că vin dela „intelectuali englezi dezinteresați". Iată ce scrie acest Secundus Viator despre „politica vandalismului":

„Sau dărâmat statuele cari reamintesc cultura sau istoria maghiară. S'au zdrobit multe opere fine de piatră și bronz. S'au distrus nu numai statuele militarilor și politicianilor, dar și ale poeților și artiștilor".

„In fine mai vorbește despre maltratări, despre agenții provocatori, despre ordonanțele și dispozițiunile atâtătoare și constată cu regret, că lumea acum poate vedea chiar și în Europa centrală mizerii, cari erau înainte numai în Turcia locuită de greci și în Grecia locuită de turci".

„Aseamănă Budapesta cu Bucureștiul și cu Belgradul, constată deosebirea culturală și vorbește despre suferințele sufletești ale maghiarilor deslipiți: răpiți din o cultură mai înaltă, au ajuns sub guvernare și în situație socială orientală".

Refuzăm să răspundem acestor edioase calomnii și altor multe pe cari *Glasul Minorităților* le găsește îndreptățite. Atragem însă atenția poporului maghiar asupra politicianilor de rând cari cred că unindu-se cu șoviniștii dela Oxford și Budapesta vor ajunge la „colaborarea" cu noi.

Populația maghiară din Ar-

deal are datoria să-i pedepsească.

În primul rând am dori foarte mult, ca *Viitorul* să facă deosebire între articolii *Glasului Minorităţilor*, cari se scriu de membrii redacţiei noastre, cari reoglindează deci părerile noastre proprii şi între cele cari comentează numai produsele spirituale străine. Comentarea — după părerea noastră — nu e un păcat, din contra, ar putea să ducă la concluzii foarte rodnice, dacă nu se ating de ea cu o senzibilitate superexagerată.

Pro secundo: Noi nu insultăm naţiunea majoritară nici când prin „acuzaţiuni injuste şi violente", tonul nostru e totdeauna european şi dacă facem observaţii, nu le facem pentru a aţâţa contrastele, ci pentru binevoitoare ascultare şi reparare. Plângerile le dovedim: este deci superfluu a prezenta o plângere, dacă dovezile se izbesc de urechi surde.

Pro tertio: Acelaş număr al *Glasului Minorităţilor* prezintă dovezi foarte multe pe seama d-lui Leonte Moldovanu spre a dovedi, că minorităţile sufer pe urma unor grave doleanţe faţă de membrii fericiţi ai naţiunei majoritare. Este curios, că despre acest articol, care prezintă părerea noastră proprie, nu aminteşte nici un cuvânt *Viitorul*, în schimb însă în legătură cu reproducerea articolelor străine ne acuză simplaminte, că „nu dovedim nimic".

Sau poate chiar mulţimea dovezilor îl doare pe *Viitorul* şi fiindcă pe chestia aceasta nu se poate acăţa de noi, caută alte pretexte, să arunce horthysmul în faţa micei noastre societăţi?

Ei, n'are aface! Noi totuşi nu, chiar pentru aceea nu vom deveni horthyşti şi totuşi vom căuta cu intenţiuni serioase şi cinstite posibilităţile colaborărei. Natural, spre aflarea ei, modul cel mai potrivit va fi şi mai departe, dacă arătăm circumstanţele, cari fac imposibilă colaborarea, adecă o îngreunează. Cel ce ia în nume de rău aceasta, nu credem că are bunăcredinţă faţă de noi şi ofenzele lui le aruncăm cu un gest înţelegător în coşul cu hârtie.

Director răspunzător: dr. E. Jakabffy. — Redactor răspunzător dr. Şt. Sulyok.
Secretar de redacţie: Ioan Botos. — Tipărit: Husvéth şi Hoffer, Lugoj.